

DOZVOLJAVA LI ISLAM FIZIČKO NASILJE NAD DJECOM?

Elvir DURANOVIĆ

UDK 28:343.5-053.2

SAŽETAK: Rad tematizira poznati hadis Allahovog Poslanika, a. s., o poučavanju djece namazu: “*Poučite dijete namazu kada bude imalo sedam godina, a (istucite ga) naređujte mu ga kada bude imalo deset godina.*” Jednostrano tumačenje dijela hadisa *vadribuhu* (وَاضْرِبُوهُ) u značenju *udarite ga* nema utemeljenje u praksi Allahovog Poslanika, a. s., koji je svuda i neprestano zagovarao milosrđe i samilost prema nemoćnima, a djeca u dobi od deset godina to svakako jesu. Uzimajući u obzir tu činjenicu, u radu smo, nakon detaljne analize navedenog hadisa, njegovih komentara i prijevoda na bosanski jezik, ponudili zadovoljavajuće rješenje koje obuhvata suštinu Poslanikove, a. s., nakane da se dijete u dobi od deset godina privoli na obavljanje namaza.

Ključne riječi: *namaz, dijete, poučavanje namazu, fizičko kažnjavanje, udaranje djece, samilost prema nemoćnima u islamu*

Uvod

Dijete je dragocjeni dar Uzvišenog Gospodara koji treba brižno čuvati i strpljivo njegovati, odgajati i usavršavati. Odgoj djece u islamu dužnost je svakog roditelja. U tom časnom i dugotrajnom procesu veliku pomoć roditeljima pružaju imami, učitelji i vjeroučitelji kroz odgojno-obrazovne institucije. Odgoj djeteta izuzetno je osjetljiv proces pri kojem bi odgajatelji trebali činiti što manje greški. Protokom vremena i razvojem društva mijenjale su se odgojno-obrazovne metode. Međutim, neke metode odgoja djece u islamu učenjaci su pripisali Allahovom Poslaniku, a. s.,

što je utjecalo na njihovu stalnost i univerzalnost. Jedna od tih metoda, discipliniranje djece da obavljaju namaz laganim tjelesnim kažnjavanjem, oslanja se na hadis Allahovog Poslanika, a. s. Upravo je hadis (عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ، وَاضْرِبُوهُ) (عَلَيْهَا ابْنُ عَشْرٍ) njegovo tumačenje i prevođenje na bosanski jezik u fokusu ovoga rada. Klasični komentatori hadisa su glagol *darebe* (ضرب) u ovom hadisu tumačili u značenju *udariti*. Međutim, kako ćemo vidjeti, ovaj glagol je semantički višeslojan i dozvoljava da se prevodi i tumači u drugačijem, suštini poruke Allahovog Poslanika, a. s., bližem značenju.

Hadis o poučavanju djece namazu

Postoje dvije osnovne varijante ovog hadisa. Tirmizi u *Sunenu* bilježi prvu:

سَبْرَةَ بْنِ مَعْبِدِ الْجُهَنِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ، وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عَشْرٍ.

Sebre ibn Ma'bed el-Džuheni prenosi da je Allahov Poslanik, a. s., rekao: “*Poučite dijete namazu kada bude imalo sedam godina, a naređujte mu ga kada bude imalo deset godina.*”¹ Pored Tirmizije ovaj hadis, s istim tekstom ili uz manje izmjene, bilježe: Bejheki², Hakim³, Hejsemi⁴, Taberani⁵,

¹ Ebu Isa et-Tirmizi, *Tirmizijina zbirka hadisa*, prijevod i komentar prof. Mahmut Karalić, Elči Ibrahim-pašina medresa, 1999., tom 2., hadis br. 405., str. 181-182.

² Ebu Bekr Ahmed ibn Husejn ibn Ali el-Bejheki, *Sunen el-Kubra*, valorizacija: Muhammed Abdulkadir Ata, Darul-kutub el-'ilmijje, Bejrut, 2003., tom

2, hadis br. 2253., str. 22.; i El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 3., hadis br. 5091., str. 119.

³ Imam Hafiz Ebu Abdullah Hakim en-Nejsaburi, *El-Mustedrek 'ala sabihajjn*, Darul-haremejn li et-tiba'a ve en-šri' ve et-tevzi', prvo izdanje, Kairo, 1997. godine, tom 1., hadis br. 951., str. 378.

⁴ Nuruddin Ali ibn ebi Bekr ibn Sulejman el-Hejsemi, *Medžme'a ez-zevaid ve menbe'a el-fevaid*, Dar el-kutub el-'ilmijje, Bejrut, 2001., tom 2., hadis br. 1626., str. 11.

⁵ Hafiz Ebu Kasim Sulejman ibn Ahmed et-Taberani, *El-Mu'džem el-kebir*, Mektebe ibn Tejmije, Kairo, 2008., tom 7., hadisi br. 6546., 6547., 6548., 6549., str. 135.

Ebu Davud⁶, Darimi⁷, Ibn Huzejme⁸ i Darekutni⁹.

Tirmizi navodi da je hadis Sebre ibn Ma'beda el-Džuhenija *hasen-sahib*.¹⁰ Albani za ovaj hadis također tvrdi da je *hasen-sahib*.¹¹ Ibn Turkumani navodi da je Ibn Me'in bio upitan o autentičnosti hadisa koje prenosi Abdulmelik od svog oca, a on od njegovog djeda, odnosno za lanac prenosilaca ovog hadisa, pa je rekao da su ti hadisi slabi (daif). U knjizi *Duafa'* od Ibn el-Dževzije stoji da je Ibn Me'in svrstao Abdulmelika u slabe (daif) ravije.¹² Hakim navodi da je hadis *sahib* prema Muslimovim uvjetima.¹³ Nevevi navodi da je ovaj hadis *hasen*.¹⁴

Tekst druge verzije ovog hadisa zabilježio je Ebu Davud u svom *Sunnenu*.

عمر بن شعيب عن أبيه عن جده أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال مرؤا أولادكم بالصلاة وهم أبناء سبع سنين واضربوهم عليها وهم أبناء عشر وفرقوا بينهم في المضاجع.

Amr ibn Šuajb prenosi od svoga oca, a on od njegovog djeda, da je Allahov Poslanik, a. s., rekao: "Naređujte djeci namaz kada budu imala sedam godina, a ošinite ih zbog njega kada budu imala deset godina, i razdvojite

ih u postelji."¹⁵ Uz Ebu Davuda hadis u ovoj verziji bilježe: Hakim¹⁶, Ibn Hadžer¹⁷, Darekutni¹⁸, Bejheki¹⁹, Ahmed²⁰ i Zejle²¹. Albani kaže da je ovaj hadis *hasen-sahib*.²² Nevevi navodi da je hadis *hasen* i da ga bilježi Ebu Davud sa *dobrim* (hasen) senedom.²³

Komentar hadisa

Tirmizijinu i Ebu Davudovu zbirku hadisa na bosanski jezik preveo je prof. Mahmut-ef. Karalić. Prijevode oba hadisa prenijeli smo iz njegovih knjiga. Očito je da je prof. Karalić imao dileme oko prevođenja glagola *darebe* (ضرب) i nije se mogao odlučiti za jedinstveno rješenje, pa je ponudio dva prevladavajuća. Za razliku od prof. Karalića učenjaci koju su tumačili i komentirali ove hadise, klasični i savremeni, nisu imali nikakvih dvojbi, pa su svi, uz rijetke iznimke, ovaj glagol razumijevali u značenju *udariti*. Jusuf El-Binuri u djelu *Me'arif es-Sunen Šerh Džami'i et-Tirmizi*, tumačeći dio hadisa o prisiljavanju djeteta da obavlja namaz kada bude imalo deset godina kaže: "Što se tiče udaranja djeteta to treba učiniti rukom, a ne štapom."²⁴ El-Mubarekfuri, autor čuvenog komentara Tirmizijinog *Sunena*, *Tuhfe el-abvezi bi šerh Džami' et-Tirmizi*, također smatra da se dijete koje neće

da klanja u desetoj godini može udariti i objašnjava: "Pod udaranjem ovdje se misli na lagano udaranje te da se dijete ne udara po licu."²⁵ Ebu Bekr ibn 'Arebi u djelu *Arida el-abvezi bi šerh Sahib et-Tirmizi* navodi da se glagol *darebe* (ضرب) treba razumijevati u značenju *eddebe* (ادب) koji prema Teufiku Muftiću znači: *odgojiti, vaspitati, izobraziti, školovati, popraviti, disciplinirati i kazniti*.²⁶ Posljednje, najmanje korišteno značenje glagola *eddebe* (ادب) je *kaznjavanje*. Stoga smo Ibn 'Arebijev tekst preveli na sljedeći način: "Djecu treba vaspitavati (ادب) ako budu izostavljali namaz u desetoj godini. Ibn Habib smatra da se dijete u desetoj godini vaspitava da bi se uvježbalo u pokornosti Bogu. To će mu olakšati izvršavanje ibadeta kada postane punoljetno."²⁷ Ajni u svom komentaru Ebu Davudovog *Sunena* kaže: "Naređeno je da se dijete udari (ضرب) u desetoj godini, jer je ono tada blizu punoljetstva. Ta mjera je uspostavljena u svrhu odgajanja djeteta i njegovog navikavanja na izvršavanje (propisanih) ibadeta. Prije punoljetstva batine služe za odgoj i discipliniranje djece, a poslije punoljetstva kao kazna."²⁸ Slično mišljenje ima i Subki koji kaže: "Kada djeca u desetoj godini života izbjegavaju namaz, lagano ih istucite. To je zbog toga što je to vrijeme kada je

⁶ Ebu Davud, *Sunen Ebu Davuda*, prijevod i komentar Mahmut Karalić, Novi Pazar, 2012., tom 1., hadis br. 493., str. 333-334.

⁷ Ebu Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman ibn el-Fadl ed-Darimi, *El-Musned el-Džami'*, Dar el-bešair el-islamijije, Bejrut, 2013., hadis br. 1573., str. 361.

⁸ Ebu Bekr Muhammed ibn Ishak ibn Huzejme es-Sulemi en-Nejsaburi, *Sahib Ibn Huzejme*, valorizacija: Muhammed Mustafa el-Azami, El-Mekteb el-islamijije, Bejrut, 1980., tom 2., hadis br. 1002., str. 102.

⁹ Hafiz Ali ibn Omer ed-Darekutni, *Sunen ed-Darekutni*, Muessese er-risale, tom 1., hadis br. 886., str. 429.

¹⁰ Et-Tirmizi, *Tirmizijina*..., tom 2., hadis br. 405., str. 181-182.

¹¹ Muhammed Nasiruddin el-Albani, *Sahib Sunen Ebi Davud*, Mektebe el-Me'arif, Rijad, 1998., tom 1., hadis br. 494., str. 144.

¹² Ibn et-Turkumani, *El-Dževher en-nakijij fi redd ala el-Bejheki*, Hajderabad 1316. h.g., tom 1., str. 123.

¹³ En-Nejsaburi, *El-Mustedrek*..., tom 1., hadis br. 951., str. 378.

¹⁴ Ebu Zekerijja Jahja ibn Šerif en-Nevevi ed-Dimiški, *Rijad es-salihin*, Dar rejjan li et-turas, Kairo, hadis br. 302, str. 103.

¹⁵ Ebu Davud, *Sunen Ebu Davuda*..., tom 1., hadis br. 494., str. 334.

¹⁶ En-Nejsaburi, *El-Mustedrek*..., tom 1., hadis br. 711., str. 298-299.

¹⁷ Ebu Fadl Šihabuddin Ahmed ibn Ali ibn Muhammed ibn Hadžer el-'Askalani eš-Šafi, *Telhis el-habir fi tabriđž ehādis er-rāfi'i el-kebir*, Muessese kurtube, 1995., tom 1., hadis br. 265., str. 330.

¹⁸ Hafiz Ali ibn Omer ed-Darekutni, *Sunen ed-Darekutni*, Muessese er-risale, tom 1., hadis br. 887., str. 430.

¹⁹ El-Bejheki, *Sunen el-kubra*, tom 3., hadis br. 5092., str. 119.

²⁰ Imam Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, Muessese er-risale, Bejrut, 1997. godine, tom 11., hadis br. 6689., str. 284-285.

²¹ Džemaluddin ebu Muhammed Abdullah ibn Jusuf ez-Zejle'i el-Hanefi,

Nasb er-raje li ehādis el-hidaje, valorizacija: Muhammed Avame, Dar el-kible li es-sekaf el-islamijije, Džedda, tom 1., hadis br. 1294., str. 296.

²² El-Albani, *Sahib Sunen Ebi Davud*..., tom 1., hadis br. 495., str. 144-145.

²³ En-Nevevi, *Rijad es-salihin*..., hadis br. 301., str. 103.

²⁴ Muhammed Jusuf ibn Es-Sejd Zekerijja El-Binuri, *Mearif es-sunen šerh Sunen et-Tirmizi*, Karači, 1413. h. g., tom 4., str. 31.

²⁵ Muhammed ibn Abdurrahman ibn Abdurrahman el-Mubarekfuri, *Tuhfe el-abvezi bi šerh Džami' et-Tirmizi*, Dar el-fikr, tom 2., str. 446.

²⁶ Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997. str. 18.

²⁷ Hafiz Ibn el-'Arebi el-Maliki, *Arida el-abvezi bi šerh Sahib et-Tirmizi*, Dar el-kutub el-'ilmijije, Bejrut, tom 2, str. 198.

²⁸ Ebu Muhammed Mahmud ibn Ahmed ibn Musa Bedruddin el-'Ajni, *Šerh Sunen Ebi Davud*, Mektebe er-Ruđd, Rijad, prvo izdanje 1999., tom 2., str. 414-415.

dijete blizu punoljetstva. Zakonodavac je, na osnovu ajeta: **“Naredi porodici svojoj da klanja namaz”**²⁹, i ajeta: **“Čuvajte sebe i porodice svoje od Vatre”**³⁰, te hadisa: **“Zaista tvoje dijete ima pravo kod tebe”** (Muslim) i hadisa: **“Svi ste vi pastiri...”** (Muttefekun alejhi), zadužio staratelja da naredi djetetu obavljanje namaza i da ga (ako ne htjedne klanjati) udari, pritom je svejedno da li je staratelj otac, djed, opunomoćenik ili sudski zastupnik. Nevevi i Šafi kažu da su roditelji dužni odgojiti dijete i poučiti ga propisima o čistoći i namazu. Kad dijete shvati važnost namaza, a ne htjedne klanjati, roditelji mogu da ga zbog toga istuku. Naređenje upućeno staratelju u vezi s udaranjem djece je na nivou menduba (pohvalno), i nije vadžib (obavezno). Dakle, ovaj hadis upućuje na to da je staratelj dužan narediti djetetu da obavlja namaz kada bude imalo sedam godina te da ga, ako ne htjedne klanjati, zbog toga istuče kad bude imalo deset godina.³¹ Abdulmuhsin Abbad tumačeći ovaj hadis kaže: **“Kada dijete imadne deset godina, a bude omalovažavalo namaz i izbjegavalo da ga klanja (staratelj) će ga lagano istući, jer dijete do punoljetstva nije obavezno (mukellef) klanjati. To se čini u svrhu navikavanja i voježbavanja djeteta tako da postane ustrajno u obavljanju namaza prije punoljetstva. Kada osoba postane punoljetna tada već treba znati sve što se u vezi namaza od nje traži. Discipliniranje djeteta radi namaza u desetoj godini, dakle, služi za voježbavanje i navikavanje, a ne za kažnjavanje zbog pretpostavke da su djeca dužna klanjati, jer je poznato da se djetetu ne pišu loša djela do punoljetstva, kao što je to objašnjeno u hadisu: ‘Pero je podignuto od trojice: djeteta dok ne postane punoljetno...’ Neki učenjaci kažu: To što će se dijete zbog ostavljanja namaza lagano istući**

prije punoljetstva upućuje na to da je kazna zbog ostavljanja namaza nakon punoljetstva mnogo žešća.”³² Muhammed ibn Salih el-Ušejmin u komentaru Nevevijevo *Rijad es-Salihina* insistira na tome da se dijete treba istući ako zapostavlja namaz, a one koji zagovaraju drugačije metode odgoja naziva “nazadnim”. On kaže: **“U dječija prava spada i to da im roditelji naređuju namaz kada budu imali sedam godina, a da ih zbog ostavljanja namaza istuku kada budu imali deset godina. Pod udaranjem (ضرب) u hadisu se misli na vaspitavanje djece, a ne na njihovo kažnjavanje. Roditeljima nije dozvoljeno da žestoko udaraju svoju djecu, niti da ih često tuku bez ikakvog razloga. Dijete je dozvoljeno istući samo kada postoji potreba za tim, naprimjer, kada dijete neće da klanja. U tom slučaju će se dijete lagano (bez žestine) istući. U ovom hadisu je znak za neke nazadne takozvane pedagoge koji zagovaraju da se maloljetna djeca u školama ne udaraju ako izostavljaju namaze. Tekst hadisa im je odgovor i ovaj hadis je dokaz da je njihovo mišljenje neosnovano i pogrešno. S nekom djecom nema koristi razgovarati. Za njih je šiba (ضرب) mnogo korisnija.”**³³

Za ovaj rad pregledali smo šest osnovnih komentara Tirmizijine i Ebu Davudove zbirke hadisa te komentar Nevevijevo *Rijad es-salihina*, i ni u jednom komentaru se ne navodi na koji način su Allahov Poslanik, a. s., i njegovi ashabi postupali s malodobnom djecom, odnosno da li su ih tukli zbog ostavljanja namaza ili su koristili drugačije metode. Da postoje takvi hadisi i predanja komentatori bi svakako ukazali na njih. Zasižno se zna da Allahov Poslanik, a. s., nikada nije udario ni jedno dijete niti je to propagirao. Naprotiv. Enes ibn Malik, r. a., kaže: **“Služio sam Allahovog Poslanika, a. s,**

deset godina, a da mi nikada nije rekao ni: ub, niti mi je ikada rekao za nešto što sam uradio: ‘Zašto si to uradio?’, niti mi je za nešto što nisam uradio rekao: ‘Zašto to nisi uradio?’”³⁴ Enes ibn Malik je bio dječak kada je Allahov Poslanik, a. s., stigao u Medinu. Sigurno je tokom ovih deset godina učinio nešto što zbog čega je možda i zasluživao prijekor, ali ga Allahov Poslanik, a. s., nikada nije prekorio. Štaviše, Allahov Poslanik, a. s., ne samo da nije dozvoljavao da se tuku djeca, već je negodovao i kada se tuku punoljetne osobe, sluge i robovi. Ebu Mes’ud, r. a., kaže: **“Jednog dana sam tukao svoga slugu kad iza sebe začuh glas: ‘Budi milostiv, Ebu Mes’ude! Budi milostiv, Ebu Mes’ude!’ Okrenuh se, kad Allahov Poslanik, a. s., koji reče: ‘Allah ima veću moć nad tobom nego što ti imaš nad svojim slugom.’”** Ebu Mes’ud kaže: **“Nakon toga više nikada nisam istukao slugu.”**³⁵ Allahov Poslanik, a. s., je bio primjer samilosti, a posebno je bio milostiv prema djeci, ženama i starijima, dakle, prema onima koji su i u današnje vrijeme najčešće objekt nasilja. Čudno je, stoga, da islamski učenjaci to nisu imali u vidu kada su tumačili gornje hadise. Pa ipak, iako komentatori, osim Ebu Bekra ibn ‘Arebija, glagol *darebe* (ضرب) u ovim hadisima tumače u značenju *udariti*, svi naglašavaju da to treba biti lagano, bez ljutnje i žestine.

Prijevod ovih hadisa i njihovo tumačenje u literaturi na bosanskom jeziku

Hadisi o podučavanju djece namazu kada budu imala sedam godina poznati su i rašireni među muslimanima u Bosni i Hercegovini. Često se citiraju na hutbama, vazovima i predavanjima, a gotovo da nema ni jedne knjige o odgoju djece ili

²⁹ Kur’an, sura *Taba*, 132.

³⁰ Kur’an, sura *Et-Tabrim*, 6.

³¹ Mahmud Muhammed Hatab es-Subki, *El-Menhel el-azeb el-mevrud Šerh Sunen el-Imam Ebi Davud*, Matbe’a el-istikame, Bejrut, 1351. h. g., tom 4., str. 120-121.

³² Abdulmuhsin Abbad, *Šerh Sunen Ebi*

Davud, str. 481. Vidi: <https://ia600409.us.archive.org/25/items/abad-sunnan/AboDaowd-abad.pdf> (Zadnja posjeta 10. maja 2016)

³³ Muhammed ibn Salih el-Ušejmin, *Šerh Rijad es-salihin*, Medar el-vatan li en-nešr, Rijad, 1426. h. g., str. 173-174.

³⁴ Et-Tirmizi, *Tirmizijina...*, 2005., tom 5., hadis br. 2097., str. 209. Tirmizi navodi da je ovaj hadis *hasen-sahih*.

³⁵ Et-Tirmizi, *Tirmizijina...*, 2005., tom 5., hadis br. 2016., str. 177. Tirmizi navodi da je ovaj hadis *hasen-sahih*.

priručnika o obavljanju namaza bez ovog hadisa. Iz etnografskih bilješki o mektebu i mektepskoj nastavi može se zaključiti da je i drugi dio hadisa o "udaranju djece" koja neće da klanjaju namaz ili izvršavaju druge vjerske dužnosti, također, bio poznat i u praksi primjenjivan u našoj zemlji. Antun Hangi je opisujući nastavu u mektebu s početka XX stoljeća zabilježio: "Dok mentori i mlađi đaci tako rade, sjedi hodža bezbrižno na svojoj sećiji ili ispravlja pogrešno izgovorene arapske, turske ili perzijske riječi, a kraj njega pružila se šiba, duga obično kao i školska soba, pa ako opazi da koje dijete ne uči, da je nemirno ili da ne sluša svoga mentora, dohvati šibu, pa udari njom ono dijete, da ga sjeti na rad i poslušnost. Tjelesna je kazna ne samo u mejtefima nego i u višim muslimanskim učevnim zavodima dozvoljena i roditelji, premda djecu vrlo ljube, ne samo da ne spočitavaju hodžama ako im djecu tuku, nego ih mole, da ju biju i šibaju. Oni vele, a to često ponavljaju: 'Evo ti hodža dite, bij ga i šibaj ga; tvoje meso, a moje kosti'."³⁶ Hangi je zabilježio i mnogo gore slučajeve zlostavljanja djece u mektebu od navedenog, a sve to služi kao dobar primjer onoga u šta se pogrešno razumijevanje vjerskih tekstova može pretvoriti. Ovakav odnos imama prema djeci tokom vjerske nastave nesumnjivo se temeljio na pogrešnom razumijevanju hadisa koje u ovom radu tretiramo. U *Fikbul-ibadatu*, čuvenom djelu Muhameda Seida Serdarevića koje se u Gazi Husrev-begovoj medresi izučavalo do početka XXI stoljeća o podučavanju djece namazu stoji: "Radi priučavanja klanjanju, djeci od sedam godina već će se preporučivati da klanjaju, a od one od deset godina

tražiće energičnije da klanjaju (natjerivati ih upotrijebivši čak i šipku)."³⁷ U Bosni i Hercegovini se i u današnje vrijeme glagol *darebe* (ضرب) iz ovih hadisa uglavnom prevodi i tumači u značenju *udariti*, a lagano udaranje djece u svrhu discipliniranja preporučuje. Muhammed ibn Ibrahim el-Hamid u knjizi *Opasne greške u odgoju djece* koja je na bosanski jezik nedavno prevedena i objavljena kaže: "Ako dijete i nakon uzastopnih razgovora o tome pokaže ustrajnost, u izbjegavanju džamije i propuštanju namaza, roditelji su dužni da ga počnu kažnjavati adekvatnim kaznama sve dok se ne popravi i shvati svoju grešku."³⁸ Fizičko kažnjavanje jedna je od adekvatnih kazni koje El-Hamid preporučuje. U nastavku knjige on piše: "Fizičke kazne moraju biti takve da dijete od njih osjeti bol, ali da mu one ne naškodi i ne ostave vidljive tragove."³⁹ Selefijska literatura, koja je popularna kod nekih muslimanima u Bosni i Hercegovini, također preporučuje udaranje djece kao jednu od odgojnih metoda. Elvedin Borozan (Ebu-Isa) i Balkan Ummu-Isa priređivači knjige *Namaz u islamu* čije treće izdanje je štampano 2005. godine hadis o poučavanju djece namazu prevode riječima: "Tražite od svoje djece da klanjaju kada napune sedam godina, a od deset ih na namaz – ako je potrebno – nagonite i batinama, i razdvojite ih u postelji."⁴⁰ U poglavlju ove knjige pod naslovom *Kako naučiti djecu namazu* navode se brojne metode koje su roditelji dužni primijeniti kako bi ostvarili cilj. Međutim, ako dijete i nakon primjene tih metoda neće da klanja u dobi od deset i više godina: "...tada će roditelj upotrijebiti fizičku kaznu na osnovu hadisa: 'A udarite ih zbog

namaza u desetoj godini'. Donijet će prut i staviti ga na vidljivo mjesto."⁴¹ Zatim se nadugo objašnjava pod kakvim uslovima je dijete dozvoljeno fizički kažnjavati.

Ovaj kratki prikaz završit ćemo navodima iz knjige *Pedagogija Muhammeda, a.s.*, autora dr. Šefika Kurdića, poznatog bosanskohercegovačkog učenjaka iz oblasti hadiskih nauka. U vezi s tretiranim hadisom dr. Kurdić piše: "Poslanik, s.a.v.s., preporučio je i jednu vrstu kazne za djecu koja napune deset godina, a ne budu klanjala namaz... Vjerovjesnik, s.a.v.s., dodaje: "...a udarite ih, ako ne klanjaju, kada napune deset godina."⁴² Dr. Kurdić zatim nastavlja: "Vjerovatno se današnji pedagozi neće složiti s ovom mjerom koju je preporučio Poslanik islama, s.a.v.s., i smatrat će je, shodno njihovim kriterijima, izuzetno rigoroznom. Međutim, ta pedagoška mjera dolazi od najvećeg pedagoga koji je Zemljom hodio, čovjeka kojeg je Gospodar svjetova, preko meleka Džibrila, odgajao i najispravnije pedagoške smjernice mu dao! To je i razumljivo ako se uzme u obzir da je granica između imana i kufra ostavljanje namaza, tako da apstinencija djeteta od namaza znači, automatski, bacanje djeteta u džehennemsku vatru. Pa je li lakše osvijestiti dijete lakšim udarcem ili gledati ga sutra kako se prži u džehennemskoj vatri!"⁴³ Na kraju, dr. Kurdić roditeljima ostavlja na izbor, pa kaže: "Dakle, izaberite: slijediti Poslanika islama, s.a.v.s., koga je odgojio Svezajući Gospodar svjetova... ili metode nekih pedagoga utemeljene na materijalističko-sekularističkoj ideologiji."⁴⁴ Jasno je, dakle, da dr. Kurdić, za razliku od prof. Karalića, nema dilema o tome šta glagol *darebe* (ضرب) u hadisima o poučavanju djece

³⁶ Antun Hangi, *Život i običaji muslimana u Bosni i Hercegovini*, drugo izdanje, Naklada Daniela A. Kajona, Sarajevo, 1907., str. 138.

³⁷ Muhamed Seid Serdarević, *Fikbul-ibadat*, Vrhovno islamsko starješinstvo, Sarajevo, 1968., str. 59.

³⁸ Šejh Muhammed ibn Ibrahim el-Hamid, *Opasne greške u odgoju djece*, prijevod Nezir Halilović, str. 89.

³⁹ El-Hamid, *Opasne greške...*, str. 108.

⁴⁰ Elvedin Borozan (Ebu-Isa) i Balkan Ummu-Isa, *Namaz u islamu*, treće izdanje, 1426. god. po H. / 2005 god., str. 70. Online adresa: https://d1.islamhouse.com/data/bs/ih_books/bs_Namaz_u_islamu.pdf (Zadnja posjeta 10. maj 2016)

⁴¹ Borozan i Ummu-Isa, *Namaz u islamu...*, str. 190.

⁴² Šefik Kurdić, *Pedagogija Muhammeda, a.s., Prikaz odgojnih metoda posljednjeg Allahovog Poslanika*, Islamski pedagoški fakultet, Zenica, 2011., str. 177.

⁴³ Šefik Kurdić, *Pedagogija Muhammeda, a. s....*, str. 177-178.

⁴⁴ Šefik Kurdić, *Pedagogija Muhammeda, a. s....*, str. 178.

namazu znači. Njegovo odobravanje fizičkog kažnjavanja djece posebno je važno ima li se u vidu da je dr. Kurdić aktuelni redovni profesor na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici, a knjiga *Pedagogija Muhammeda, a.s.*, objavljena je u izdanju ove visokoškolske ustanove.

Potreba ponovnog čitanja i tumačenja hadisa o podučavanju djece namazu

Na početku rada naglasili smo da je glagol *darebe* (ضرب) koji je Allahov Poslanik, a. s., upotrijebio govoreći o poučavanju djece namazu višeznačan i da je *udariti* samo jedno u nizu njegovih značenja. Teufik Muftić za ovaj glagol navodi sljedeća značenja: *u tući pobijediti, (po)kucati, (za)lupati na, (po)zvoniti na, obuzeti (studen), razapeti (šator), isplesti (mrežu), rasporediti, postaviti (stražare), (is)kovati novac, napraviti, izliti (prsten), obaviti (molitvu), navesti, upotrijebiti (primjer), a s prijedlogom 'ala (علي) koji je upotrijebljen u hadisu ovaj glagol znači: nametnuti (porez), narediti, naložiti i sl.⁴⁵ Bogatstvo značenja glagola *darebe* (ضرب) ostavlja pregršt mogućnosti za tumačenje i prevođenje ovih hadisa. Ne čudi stoga što je prof. Karalić, jedan od najboljih poznavalaca hadisa i hadiskih disciplina u Bosni i Hercegovini, ovaj hadis preveo na dva različita načina. Dio hadisa *vadribubu* (واضربوه) iz Tirmizijine zbirke preveo je sintagmom *naređujte mu*, dok je isti taj dio, samo u množini (واضربوهم) iz Ebu Davudove zbirke preveo riječima *ošinite ih*. Na taj način*

profesor Karalić je ostavio mogućnost drugačijeg prevođenja i tumačenja ovog dijela hadisa.

Osnovna intencija hadisa jeste da se djeca koja neće da klanjaju u dobi od deset godina na neki način, kako to tvrdi Ebu Bekr ibn 'Arebi, privole na to. Zbog toga je Allahov Poslanik, a. s., upotrijebio isti glagol *darebe* (ضرب) koji se spominje u 34. ajetu sure *En-Nisa*. U, za ovaj rad interesantnom dijelu ovog ajeta, stoji:

وَلَلَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَهُجُرُوهُنَّ فِي لَمَضَاجِعٍ وَضُرِبُوهُنَّ

Besim Korkut je ovaj dio ajeta preveo na sljedeći način: *"A one (supruge) čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite..."*⁴⁶ Benjamin-ef. Idriz u tekstu pod naslovom "Wadribuhunne! Da li Kur'an zagovara udaranje žene?" objavljenom u *Preporodu* od 01. aprila 2016. godine, navodi da se u Kur'anu nalaze 53 izvedenice iz glagolske osnove *darebe* (ضرب) i da ni jedna od njih nije prevedena s terminom *udariti* osim u 34. ajetu sure *En-Nisa*.⁴⁷ Uzimajući u obzir samilost i milosrđe koje je Allahov Poslanik, a.s., neprestano zagovarao Benjamin Idriz predlaže da se dio ovog ajeta (وَضُرِبُوهُنَّ) koji se do sada, neosnovano, prevodio riječima *udarite ih* prevodi sintagmom *odvojite se od njih* kao što su to neki savremeni mufessiri već učinili.⁴⁸ Slična situacija je i s hadisima o poučavanju djece namazu. Ako se zna kako su žestoko nekada imami i vjeroučitelji kažnjavali djecu u mektebu i za najmanje propuste,

te, ako su poznate traume koje su djeca nekada nosila iz mekteba, a sve to zbog toga što je glagol *darebe* (ضرب) u ovim hadisima preveden u značenju *udariti*, jasno da se ovaj hadis mora iznova čitati, prevoditi i tumačiti. Možda je najbolji prijevod ovog hadisa objavljen u *Ta'limu-l-islamu* vjeronaučnom udžbeniku za mektebe u Bosni i Hercegovini. U *Ta'limu-l-islamu* hadis je preveden ovako: *"Naređujte svojoj djeci da klanjaju namaz u sedmoj godini života, a kad navrše deset godina, preduzmite mjere da ih privolite na namaz."*⁴⁹ Ovaj prijevod hadisa u potpunosti obuhvata poruku koju je Allahov Poslanik, a. s., nastojao prenijeti, a sasvim je u skladu s Vjerovjesnikovim principom milosrđa.

Napomenimo na kraju da je ovakav prijevod hadisa u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta* usvojenom na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, 20. novembra 1989. godine. U članu 19. ove konvencije stoji: *"Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu."*⁵⁰ *Konvencija o pravima djeteta* sastavni je dio važećeg *Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine*. U 127. članu ovog Zakona stoji: *"Dijete u porodici ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja."*⁵¹

⁴⁵ Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997. str. 839.

⁴⁶ *Kur'an s prevodom*, preveo Besim Korkut, Kompleks Hadimu-l-Haremejniš-Šerifejni-l-Melik Fahd za Štampanje Mushafi Šerifa, Medina, str. 84.

⁴⁷ Benjamin ef. Idriz, "Wadribuhunne! Da li Kur'an zagovara udaranje žene?",

Preporod, broj 7/1065., 01. april 2016., str. 31.

⁴⁸ Benjamin ef. Idriz, "Wadribuhunne...", str. 31.

⁴⁹ Redžep Muminhodžić, *Ta'limu-l-islam*, El-Kalem, Sarajevo, 14. izdanje, str. 70.

⁵⁰ Konvencija o pravima djeteta, Online adresa: <http://www.unicef.org/bih/>

<http://www.unicef.org/bih/>ba/Konvencija_o_pravima_djeteta.pdf (Zadnja posjeta 11. maj 2016.)

⁵¹ Vidi: *Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine*, član 127., str. 20. Online adresa: <http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2005/zakoni/25bos.pdf> (Zadnja posjeta 16.05.2016.)

الموجز

هل يجيز الإسلام العنف الجسدي ضد الأطفال؟

ألفير دورانوفيتش

يناقش هذا البحث الحديث النبوي المعروف الذي يروى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في تعليم الأبناء الصلاة: «مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ». وإن تفسير قوله صلى الله عليه وسلم (واضربوهم) بمعنى الضرب الحقيقي لا أساس له في سنته صلى الله عليه وسلم، لأنه كان يأمر دائما وفي كل المناسبات بالرفق بالضعفاء والرأفة بهم، والأطفال في سن العاشرة هم من هذه الفئة. وأخذا بعين الاعتبار لهذه الحقيقة، وبعد التحليل التفصيلي للحديث المذكور وشروحه وترجماته إلى اللغة البوسنية، قدمنا الحل المناسب الذي يشمل جوهر مقصد رسول الله صلى الله عليه وسلم المتمثل في تشجيع الطفل ابن العشر سنوات على أداء الصلاة.

الكلمات الرئيسية: الصلاة، الطفل، تعليم الصلاة، العقوبة الجسدية، ضرب الأطفال، الرفق بالضعفاء في الإسلام.

Summary

IS PHYSICAL VIOLENCE TOWARD CHILDREN ALLOWED IN ISLAM?

Elvir Duranović

The article discusses a well known *hadith* of Allah's Messenger s.w.s. about teaching *namaz* to children: "Teach a child to offer *namaz* when it attains the age of seven, and (strike him) command it when it is age ten." Interpreting the words *vadribuhu* (واضربوه) to mean *strike him* is partial and has no foundation in the practice of Allah's Messenger s.w.s, who always and everywhere recommended mercy and compation towards weak, what children andoubtedly are at the age of ten. Keeping this in mind, in this article we offered a satisfying solution, based upon detaled analysis of given *hadith*, its comentaries and translations to Bosnian language, which holds the essence of the Messinger's intention to persuade a child at the age of ten to offer *salah*.

Ključne riječi: salah, child, teaching slah, corporal punishment, striking children, islamic teaching instruction to have compasion towards the weak and helpless